

Wybory parlamentarne jako reguła życia politycznego w państwach demokratycznych. Zasady prawa wyborczego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Słownik języka polskiego: suwerenny*, dostępny w internecie: sjp.pwn.pl [dostęp 23.04.2021]: *suwerenny*.

- Źródło: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, dostępny w internecie: sejm.gov.pl [dostęp 28.02.2020].
- Źródło: *Encyklopedia PWN: cenzus wyborczy*, dostępny w internecie: encyklopedia.pwn.pl [dostęp 22.04.2021]: *Cenzus wyborczy*.
- Źródło: Krzysztof Urbaniak, *Wybory jako demokratyczny sposób kreowania organów władzy publicznej a dobro wspólne*, dostępny w internecie: cejsh.icm.edu.pl [dostęp 20.04.2020].
- Źródło: Dawid Sześciło, *Modele administracji wyborczej w wybranych państwach*, dostępny w internecie: cejsh.icm.edu.pl [dostęp 20.04.2020].
- Źródło: Tomasz Kowalczyk, *Znaczenie zasady równości prawa wyborczego w prawie polskim przed wejściem w życie Kodeksu wyborczego*, dostępny w internecie: marszalek.com.pl [dostęp 20.04.2020].

Wybory parlamentarne jako reguła życia politycznego w państwach demokratycznych. Zasady prawa wyborczego

Źródło: domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „**Repetitorium**”.

Jedną z najważniejszych zasad demokracji są wybory. Społeczeństwa demokratyczne wybierają swoich przedstawicieli, którzy tworzą obowiązujące w państwie prawo, ale również mogą wybierać organy władzy wykonawczej, np. wybory prezydenckie. W tym materiale powtórzymy wiadomości dotyczące zasad regulujących wybory parlamentarne. Powtórzenie będzie polegało na wykonaniu zestawu ćwiczeń interaktywnych z zakresu wyborów parlamentarnych i zasad prawa wyborczego oraz pracy z tekstami źródłowymi i multimediami. W dalszej części znajdują się dokładniejsze informacje na temat tego, jak czytać polecenia oraz odpowiadać na pytania. Podpowiadamy, na co warto zwrócić uwagę.

Twoje cele

- Przeanalizujesz typy poleceń do ćwiczeń dotyczących zasad prawa wyborczego.
- Wskażesz najważniejsze zasady prawa wyborczego.
- Ocenisz swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń.
- Scharakteryzujesz cechy wyborów parlamentarnych.

Przeczytaj

Ćwiczenia

W powtórkowych lekcjach skupimy się na części poświęconej pytaniom. Odnoszą się one do wielu różnych materiałów źródłowych (nie tylko tekstów oraz ilustracji, ale również map, tabel czy wykresów itp.). Przede wszystkim musisz dokładnie zapoznać się z materiałami źródłowymi, ale także zwrócić uwagę na polecenia. Poniżej przybliżamy, jak rozumieć polecenia w zadaniach różnego typu:

Pamiętajcie, że odpowiedź musi odnosić się do źródła – błędem jest bazowanie wyłącznie na swojej wiedzy i zignorowanie podanego źródła. Chodzi bowiem o to, aby osoba odpowiadająca na pytanie umiejętnie połączyła analizę materiału źródłowego z własną wiedzą. Nie bójcie się korzystać z posiadanych informacji i zawsze odwołujcie się do podanych źródeł. Pamiętajcie również o tym, by wczytywać się w polecenia – czasem wiedza własna nie jest potrzebna, czasem tekst to tylko inspiracja, a innym razem należy połączyć wiedzę z interpretacją tekstu.

Wybory parlamentarne jako reguła życia politycznego w państwach demokratycznych

Wybory parlamentarne są niezbędne do rozwoju demokracji i mają podstawowe znaczenie dla życia politycznego w państwie demokratycznym. Dzięki nim obywatele mogą uczestniczyć w sprawowaniu władzy, kształtować scenę polityczną państwa i pośrednio wpływać na realizowane cele polityczne. Od wyników wyborów parlamentarnych zależy bowiem nie tylko to, jakie partie zdobędą mandaty w organach przedstawicielskich kraju, ale także które ugrupowanie polityczne stanie się partią rządzącą (lub tworzącą koalicję rządową) w najbliższym czasie. Wybory są kluczowym narzędziem demokracji przedstawicielskiej.

Zorganizowanie i cykliczne przeprowadzanie wyborów parlamentarnych nie gwarantują jednak ani demokratycznego charakteru systemu politycznego, ani wiarygodności procesu wyborczego. Aby wybory w sposób demokratyczny służyły

wyłonieniu rzeczywistych reprezentantów ugrupowań politycznych, powinny być spełnione następujące warunki:

- wybory muszą mieć **charakter rywalizacyjny** – uczestniczą w nich co najmniej dwie siły polityczne oferujące odmienne programy i reprezentowane przez różnych kandydatów, między którymi mogą wybierać wyborcy;
- przestrzegane są **zasady demokratycznego państwa prawa**, tj. wolności słowa, zgromadzeń, stowarzyszeń i swobody tworzenia partii politycznych. Istnieją również formalne możliwości pociągania do odpowiedzialności rządzących.
- przyjęte są **zasady prawa wyborczego**, tzn. musi istnieć zespół norm określających zasady przyznawania [czynnego](#) i [biernego prawa wyborczego](#), wyłaniania kandydatów, prowadzenia kampanii wyborczej, organizacji głosowania, finansowania kampanii wyborczej, sposobu przeliczania głosów na mandaty; przewidziane są procedury społecznej kontroli głosowania;
- wybory są przeprowadzane w sposób **wolny i uczciwy** (*free and fair*), tzn. proces wyborczy zorganizowany jest zgodnie z obowiązującymi procedurami wyborczymi, a także zapewniona jest możliwość kontroli i monitorowania ich przebiegu, przy założeniu, że każda z uczestniczących stron podlega jednakowym prawom i procedurom.

Wybory parlamentarne przeprowadzane są w większości państw świata, ale nie we wszystkich. W nielicznych niedemokratycznych państwach nie istnieje parlament (Watykan, Brunei). W innych wybory się nie odbywają, a parlament powoływany jest na drodze mianowania przez głowę państwa (np. Arabia Saudyjska, Libia). Są też kraje, w których wybory zostały zawieszono (np. Angola, Birma). Natomiast w państwach o charakterze totalitarnym lub autorytarnym, które nazywają siebie „demokracjami ludowymi” (np. Kuba, Białoruś, Korea Północna, Chiny), organizowane są specyficzne wybory parlamentarne, które mają charakter głosowania-plebiscytu wyłącznie na partię rządzącą (zazwyczaj komunistyczną); nie ma możliwości swobodnego zgłaszania kandydatów przez społeczeństwo, rzeczywistej rywalizacji partii i ugrupowań politycznych ani też nadzoru społeczeństwa nad obliczeniem i ogłoszeniem wyników wyborów.

Urny (na zdjęciu - w Meksyku), do których trafiają głosy wyborców, mogą mieć najrozmaitszy kształt, zawsze jednak są w jakiś sposób zabezpieczone. W jaki jeszcze sposób wybory mogą być chronione przed możliwymi fałszerstwami?

Źródło: Azcarlos2, licencja: CC BY-SA 4.0.

Zasady prawa wyborczego

W systemie wyborczym obowiązujące zasady prawa wyborczego dzielimy na:

- **zasady ogólne** – uniwersalne;
- **szczegółowe zasady proceduralne**, tworzące system wyborczy.

Zasada powszechności

Zasada powszechności to prawo uczestniczenia w wyborach (czynne i bierne prawo wyborcze), które przysługuje każdemu obywatelowi mającemu zdolność do wykonywania czynności prawnych. Pozbawienie prawa do udziału w wyborach może być oparte jedynie na prawomocnym wyroku sądu. W większości państw na świecie (84 proc.) obywatele uzyskują czynne prawo wyborcze (możliwość udziału w głosowaniu) z chwilą ukończenia 18. roku życia. Są jednak państwa, w których wiek ten jest niższy, np. w Brazylii i Nikaragui (16 lat), Indonezji (17 lat), a spośród krajów niedemokratycznych: w Iranie (15 lat) oraz Korei Północnej (17 lat). W niektórych krajach cenzus wieku jest wyższy niż 18 lat, i tak np. ukończenie 21. roku życia

wymagane jest na Cyprze, w Monako, Singapurze czy Kuwejcie. W państwach, w których parlament jest dwuizbowy, czynne prawo wyborcze do obu izb uzyskuje się w tym samym wieku (18 lat), z wyjątkiem Włoch, gdzie czynne prawo wyborcze do drugiej izby parlamentu przysługuje osobom, które ukończyły 25. rok życia. Wiek uzyskania biernego prawa wyborczego (prawa do kandydowania) jest z reguły wyższy niż czynnego prawa wyborczego, choć w Europie w 50 proc. państw jest on taki sam i wynosi 18 lat. Na świecie wiek 21 lat wymagany jest w 33 proc. krajów, a 25 lat – w 31 proc. Zasady te obowiązują w wyborach do niższej izby parlamentu.

Zasada równości

Jest to zasada, według której „jeden człowiek to jeden głos” (tzw. równość materialna) – głos jest równy głosowi każdego innego wyborcy. Liczba głosów przysługujących obywatelowi w głosowaniu jest równa (nie tylko formalnie, ale także pod względem siły głosu). Jednakowa siła głosu wyborców jest zapewniona wtedy, gdy każdy kandydat ma szansę być wybierany przez taką samą liczbę wyborców. Zasada ta jest przestrzegana przede wszystkim przy wyborach do niższej izby parlamentu i ma zapobiegać manipulacjom podczas tworzenia okręgów wyborczych – tak, aby siła głosu w okręgach była zbliżona (tzw. geografia wyborcza). Zasada ta nie obowiązuje przy wyborze izb wyższych w państwach federalnych, gdzie stosuje się zasadę parytetu (wszystkie części federacji mają równą reprezentację bez względu na ich wielkość). Zachowanie zasady formalnej równości głosu nie musi oznaczać, że wszyscy obywatele dysponują taką samą liczbą głosów; w okręgach wielomandatowych głosujący mają czasem dwa, a nawet kilka głosów (np. w Niemczech wyborcy oddają jeden głos na kandydata i jeden na listę partyjną, a w Turcji liczba głosów zależy od liczby mandatów w okręgu). Za naruszenie równości głosów można uznać istnienie progów wyborczych, a także wprowadzenie zasady obligatoryjnej obecności reprezentacji mniejszości w parlamencie (politycznej, narodowej czy religijnej). Jednak w niektórych państwach bez przyjęcia takiego rozwiązania mniejszości byłyby pozbawione swojej reprezentacji (np. w Libanie połowa miejsc w parlamencie jest zagwarantowana dla chrześcijan, a połowa dla muzułmanów; w Nowej Zelandii dla kandydatów Maorysów zarezerwowano kilka okręgów, w Polsce progi wyborcze nie obowiązują komitetów wyborczych mniejszości narodowych).

Zasada bezpośredniości

Oznacza, że wyborca oddaje głos bezpośrednio na kandydata lub na określoną listę

kandydatów i nie istnieje ogniwo pośrednie, np. kolegium elektorów (pojawia się ono czasami przy wyborach do izb wyższych parlamentu). Z zasadą bezpośredniości wyborów nie koliduje oczywiście głosowanie przez uprawnionego pełnomocnika – to rozwiązanie jest stosowane w wielu państwach świata w odniesieniu do osób chorych i starszych.

Zasada tajności głosowania

Wymaga stworzenia przez organizatorów wyborów odpowiednich warunków, które umożliwiają wyborcom zachowanie anonimowości oddanego głosu.

Wszystkie wymienione wyżej zasady muszą obowiązywać w prawie wyborczym, aby wybory mogły być przeprowadzone według reguł i standardów demokratycznych.

Ciekawostka

Różna siła głosu istniała np. w systemie **pluralnym** – zapewniał on niektórym wyborcom więcej niż jeden głos. Tak było w Anglii i we Francji w XIX w., kiedy z powodu posiadanego majątku ta sama osoba mogła głosować nawet w kilku okręgach równocześnie. W systemie **kurialnym**, stosowanym w XIX i na początku XX w. np. w Austrii, również nie była zachowana odpowiedniość między liczbą wyborców a liczbą mandatów. Różna liczba deputowanych była wybierana przez nieadekwatne pod względem proporcji grupy obywateli.

Współcześnie w demokratycznych państwach europejskich zostały zniesione ograniczenia prawa wyborczego, które obowiązywały dawniej, jak np. [cenzus](#) urodzenia, majątkowy (z wyjątkiem Argentyny, gdzie kandydat na senatora musi osiągnąć określony roczny dochód) czy cenzus płci. Po II wojnie światowej prawa wyborcze dla kobiet uznano za standard „proceduralnego minimum wyborczego”, jednak pewne państwa wprowadziły je stosunkowo późno: Grecja w 1952 r., Szwajcaria w 1971 r., a Portugalia w 1974 r. W niektórych innych państwach obowiązuje do dziś cenzus wykształcenia, np. w części państw afrykańskich bierne prawo wyborcze nie przysługuje osobom nieumiejącym czytać i pisać lub wymagany jest określony poziom wykształcenia (np. w Nigerii od 1999 r. obowiązuje co najmniej wykształcenie podstawowe). Czasami wymagana jest znajomość określonych języków (np. w Kenii w 1992 r. – języka angielskiego i suahili). Podobnie w niektórych stanach USA do lat 60.

XX w. stawiano wymóg umiejętności czytania i pisania bądź np. znajomości konstytucji.

Słownik

bierne prawo wyborcze

prawo do kandydowania

czynne prawo wyborcze

prawo przysługujące obywatelom, zapewniające im możliwość udziału w głosowaniu i oddania głosu na swojego kandydata do organów przedstawicielskich państwa, organów samorządu terytorialnego bądź w referendum

cenzus

obowiązek spełniania określonych wymogów traktowany jako warunek dopuszczenia do udziału w wyborach. Istnienie cenzusów wyborczych traktowano jako wyłom w zasadzie powszechności lub równości prawa wyborczego. Do najbardziej rozpowszechnionych cenzusów wyborczych należą: cenzus wieku, cenzus zamieszkania i cenzus wykształcenia.

parytet

forma dyskryminacji pozytywnej polegająca na administracyjnym rezerwowaniu miejsc (kwot) dla reprezentantów określonych grup społecznych; dotyczy zwykle miejsc w instytucjach przedstawicielskich, w przedsiębiorstwach, uczelniach itp. Ma gwarantować zasadę równości uczestnictwa (partycypacji), przeciwdziałać marginalizacji ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, przynależność partyjną czy inne kryterium.

ubezwłasnowolnienie

pozbawienie lub ograniczenie jednostce zdolności do czynności prawnych.
W związku z powyższym jednostka nie ma możliwości wpływania na własne życie.
Nadrzędnym jego celem jest ochrona prawna jednostki, która nie jest w stanie samodzielnie i świadomie decydować o sobie. Kodeks cywilny wyróżnia dwa rodzaje ubezwłasnowolnienia: całkowite i częściowe.

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z wypowiedzią prof. dr. hab. Roberta Alberskiego i wykonaj zadania.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D10Q57KJO>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Cechy wyborów demokratycznych*.

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij, co dzieje się w sytuacji, w której w wyborach prezydenckich w Polsce startuje jeden kandydat.

Ćwiczenie 2

Rozstrzygnij, czy partia mająca już w rękach władzę jest na lepszej pozycji w czasie kampanii wyborczej. Uzasadnij swoje zdanie.

Rozstrzygnięcie: ▼

Uzasadnienie:

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wskaż, z którym wydarzeniem wiąże się uznanie praw wyborczych dla kobiet za standard „proceduralnego minimum wyborczego”.

- I wojna światowa
- II wojna światowa
- Wielka Rewolucja
- Wiosna Ludów

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Wymień uniwersalne zasady prawa wyborczego.

Wskaż swoje odpowiedzi.

- zasada równości
- klauzula zaporowa (próg wyborczy)
- zasada bezpośredniości
- zasada tajności głosowania

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Krzysztof Urbaniak

Wybory jako demokratyczny sposób kreowania organów władzy publicznej a dobro wspólne

W państwie demokratycznym wybory są nieodzowną instytucją życia publicznego, pozwalającą na wyłanianie przedstawicieli do organów państwowych. W ich wyniku dochodzi do realizacji zasady suwerenności narodu wyrażonej w art. 4 Konstytucji.

Źródło: Krzysztof Urbaniak, *Wybory jako demokratyczny sposób kreowania organów władzy publicznej a dobro wspólne*, dostępny w internecie: cejsh.icm.edu.pl [dostęp 20.04.2020 r.].

” ***Słownik języka polskiego: suwerenny***

1. niezależny od innego państwa, innej władzy, instytucji itp.
2. o opiniach lub decyzjach: nienarzucony przez nikogo
3. mający władzę zwierzchnią

Źródło: *Słownik języka polskiego: suwerenny*, dostępny w internecie: sjp.pwn.pl [dostęp 23.04.2021 r.].

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.**

Art. 99

1. Wybrany do Sejmu może być obywatel polski mający prawo wybierania, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 21 lat.

2. Wybrany do Senatu może być obywatel polski mający prawo wybierania, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 30 lat.

Źródło: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, dostępny w internecie: sejm.gov.pl [dostęp 28.02.2020 r.].

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” ***Encyklopedia PWN: cenzus wyborczy***

Ograniczenie powszechności prawa wyborczego polegające na przyznaniu prawa głosu w zależności np. od posiadanego majątku, wykształcenia lub od okresu zamieszkania na danym terenie.

Źródło: *Encyklopedia PWN: cenzus wyborczy*, dostępny w internecie: encyklopedia.pwn.pl [dostęp 22.04.2021 r.].

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Dawid Sześciło

Modele administracji wyborczej w wybranych państwach

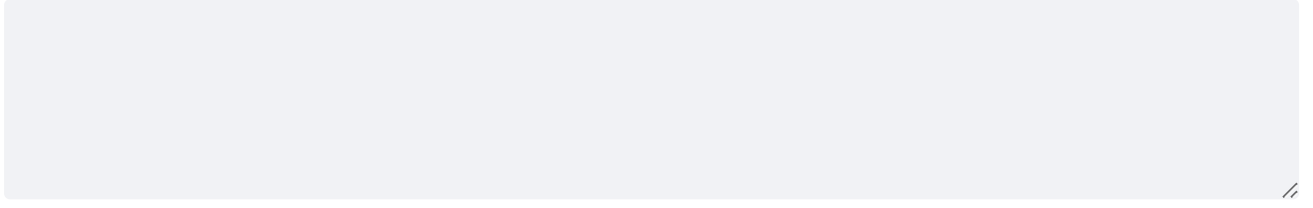
Model instytucji niezależnej – wybory są organizowane przez organ wyodrębniony ze struktur administracji rządowej, niezależny i dysponujący własnym budżetem. Organ ten nie podlega rządowi czy jego wybranemu członkowi (np. ministrowi spraw wewnętrznych). Może być natomiast odpowiedzialny przed władzą ustawodawczą, sądami czy głową państwa. (...)

Model rządowej administracji wyborczej – podstawowym wyróżnikiem tego modelu jest powierzenie zadań z zakresu organizacji wyborów organowi administracji rządowej, najczęściej ministrowi spraw wewnętrznych i/lub odpowiednim terenowym organom administracji rządowej. Urzędnicy pracujący nad przygotowaniem i przeprowadzeniem głosowania podlegają ministrowi – są przez niego powoływani i odwołani, muszą realizować jego polecenia. (...)

Model mieszany – z reguły opiera się on na istnieniu podwójnej struktury organów wyborczych. Z jednej strony funkcjonuje niezależna od rządu władza wyborcza o kompetencjach nadzorczych czy quasi-sądowych, a z drugiej – większość czynności technicznych związanych z organizacją i przeprowadzeniem głosowania (przyjmowanie i zatwierdzanie list kandydatów, obliczanie i ogłaszanie rezultatu wyborów) wykonują organy administracji rządowej.

Źródło: Dawid Sześciło, *Modele administracji wyborczej w wybranych państwach*, dostępny w internecie: cejsh.icm.edu.pl [dostęp 20.04.2020 r.].

Uzasadnienie:

Zapoznaj się z tekstem i wykonaj ćwiczenie.

” Tomasz Kowalczyk

Znaczenie zasady równości prawa wyborczego w prawie polskim przed wejściem w życie Kodeksu wyborczego

Jednym z przedstawicieli prezentujących ten pogląd jest S. Sagan. Rozumie on równość przez wymienienie jej dwóch znaczeń: formalnej i materialnej. Równość formalną widzi on jako przydzielenie każdemu wyborcy takiej samej liczby głosów (...). Natomiast równość materialną przedstawia jako jednakową siłę głosu każdego wyborcy. Wiąże ją ściśle z odpowiednim podziałem kraju na okręgi wyborcze.

Źródło: Tomasz Kowalczyk, *Znaczenie zasady równości prawa wyborczego w prawie polskim przed wejściem w życie Kodeksu wyborczego*, dostępny w internecie: marszalek.com.pl [dostęp 20.04.2020 r.].

” **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.**

Art. 97

1. Senat składa się ze 100 senatorów.
2. Wybory do Senatu są powszechne, bezpośrednie i odbywają się w głosowaniu tajnym.

Źródło: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, dostępny w internecie: sejm.gov.pl [dostęp 28.02.2020 r.].

Dla nauczyciela

Autor: Justyna Szymańska

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie, Wiedza o społeczeństwie 2022

Temat: Wybory parlamentarne jako reguła życia politycznego w państwach demokratycznych. Zasady prawa wyborczego

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

VII. Rywalizacja o władzę.

Uczeń:

8) przedstawia funkcje wyborów w państwach demokratycznych i niedemokratycznych; analizuje na przykładach przejawy naruszania uczciwości procedur wyborczych;

9) analizuje argumenty na rzecz większościowego, proporcjonalnego i mieszanego systemu wyborczego; przedstawia rozwiązania prawne w systemie proporcjonalnym sprzyjające personalizacji wyborów i stabilności rządu.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- analizuje typy poleceń do ćwiczeń dotyczących zasad prawa wyborczego;
- wskazuje najważniejsze zasady prawa wyborczego;
- ocenia swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń;
- charakteryzuje cechy wyborów parlamentarnych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Przedstawienie tematu „Wybory parlamentarne jako reguła życia politycznego w państwach demokratycznych. Zasady prawa wyborczego” i celów zajęć.
2. Rozpoznawanie wiedzy potocznej uczniów. Uczniowie tworzą pytania dotyczące tematu zajęć, na które odpowiedzą w trakcie lekcji.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią w sekcji „Przeczytaj” i zapisują na kartkach minimum pięć pytań do tekstu. Wybrana osoba zbiera pytania do urny. Uczniowie dzielą się na 5-osobowe grupy, losują pytania z puli i przygotowują odpowiedzi. Zespół, który jest gotowy, zgłasza się i przedstawia rezultaty swojej pracy. Pozostali uczniowie wraz z nauczycielem weryfikują poprawność.
2. Praca z materiałem zamieszczonym w sekcji „Film”. Uczniowie zapoznają się z treścią wykładu dr. hab. Roberta Alberskiego, a potem w parach wykonują polecenia. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udziela też uczniom informacji zwrotnej.
3. Dyskusja na temat: „Czy w Polsce należy wprowadzić inne cenzusy wyborcze niż wiek? Czy ten cenzus również należy zmienić – w jaki sposób?”. Uczniowie przedstawiają

swoje argumenty, kontrargumenty i opinie. Na zakończenie chętna/wybrana osoba dokonuje podsumowania.

4. Praca z materiałem w sekcji „Sprawdź się”. Uczniowie rozwiązują ćwiczenia – od najprostszyc do najtrudniejszych – i robią to wspólnie. Wybrana osoba czyta po kolei polecenia. Po upływie czasu na zastanowienie się chętna osoba udziela odpowiedzi. Reszta uczniów ustosunkowuje się do niej, proponując swoje pomysły. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje, udziela uczniom informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. Chętni/wybrani uczniowie na głos czytają przygotowane przez siebie na początku zajęć pytania. Wskazują osoby, które mają na nie odpowiedzieć. Wybrana osoba odpowiada, następnie czyta swoje pytania itd.
2. Wybrani uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne, których nie rozwiązali na zajęciach.

Materiały pomocnicze:

- A. Antoszewski, R. Herbut, *Leksykon politologii*, Wrocław 2002.
- *Społeczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych*, (red.) K.A. Wojtaszczyk, Warszawa 2002.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediu:

- Uczniowie mogą wykorzystać multimediu z sekcji „Film” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.